

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Matkahuolto toimii joukkoliikenteen lippu- maksu- ja informaatiojärjestelmien toimittajana sekä pakettipalveluissa. Ilman lakimuutosta toimivaltaisten viranomaisten järjestämä joukkoliikenteen markkina pysyy suljettuna ja aitoa kilpailua ei synny. Pienempien kuntien joukkoliikenne nojaa ELY: jen tilaamaan liikenteeseen, joka siirtyy Traficom in toimivallan alaiseksi vuodesta 2026 alkaen. Keskisuurilla paikkakunnilla lippujärjestelmähankinnat määritellään hankittavaksi suoraan Waltti Solutions Oy:lta, jota vastaan ei ole käytännössä mahdollista kilpailla – näillä paikkakunnilla ei ole esimerkiksi käyty markkinavuoropuhelua vaihtoehtojen ja niiden tuomien hyötyjen selvittämiseksi. Waltti on päässyt viimeisen vuosikymmenen aikana laajentumaan merkittävästi, koska liittyminen in-house yhtiöön on vaivatonta ja hankintaprosessi on tällöin merkittävästi suoraviivaisempi kilpailutuksen. Samassa yhteydessä Waltin tarkkoja teknisen toteutuksen vaatimuksia otetaan käyttöön myös saman seudun lähialueiden muihin kuntiin ympäryskuntien liikenteen yhteentoimivuuden varmistamiseksi, jolloin kilpailun mahdollisuus heikkenee entisestään. Matkahuolto toimii joukkoliikenteen lippu- maksu- ja informaatiojärjestelmien toimittajana sekä pakettipalveluissa. Ilman lakimuutosta toimivaltaisten viranomaisten järjestämä joukkoliikenteen markkina pysyy suljettuna ja aitoa kilpailua ei synny. Pienempien kuntien joukkoliikenne nojaa ELY: jen tilaamaan liikenteeseen, joka siirtyy Traficom in toimivallan alaiseksi vuodesta 2026 alkaen. Keskisuurilla paikkakunnilla lippujärjestelmähankinnat määritellään hankittavaksi suoraan Waltti Solutions Oy:lta, jota vastaan ei ole käytännössä mahdollista kilpailla – näillä paikkakunnilla ei ole esimerkiksi käyty markkinavuoropuhelua vaihtoehtojen ja niiden tuomien hyötyjen selvittämiseksi. Waltti on päässyt viimeisen vuosikymmenen aikana laajentumaan merkittävästi, koska liittyminen in-house yhtiöön on vaivatonta ja hankintaprosessi on tällöin merkittävästi suoraviivaisempi kilpailutuksen. Samassa yhteydessä Waltin tarkkoja teknisen toteutuksen vaatimuksia otetaan käyttöön myös saman seudun lähialueiden muihin kuntiin ympäryskuntien liikenteen yhteentoimivuuden varmistamiseksi, jolloin kilpailun mahdollisuus heikkenee entisestään. Lippujärjestelmien yhteensovittaminen erityisesti isompien kaupunkien seutualueilla on aiheuttanut

huolenaiheita. Tilanne olisi täysin ratkaistavissa yhteisliputus-ratkaisuilla, jos kaikilla osapuolilla olisi siihen aito yhteinen tahtotila ja päästäisiin neuvottelemaan reilusta kustannusten jakamisesta.

Nykyisen toimintamallin kautta markkina on levinnyt myös virheellistä tietoa ja oletuksia siitä, että muita laadukkaita ja kokonaisvaltaisia toimittajia joukkoliikenteen palveluille ei olisi tarjolla ja ilman nykyistä Waltti-järjestelmää matkustajien palvelukokemus heikkenisi. Väite ei pidä paikkansa. Matkahuolto tarjoaa jo nyt vastaavia ratkaisuita ja näkemyksemme mukaan kyseisten palveluiden markkinan avaaminen kilpailulle tulee johtamaan niin kustannustason laskuun kuin myös palveluiden monipuolistumiseen ja laadun parantumiseen, kun yksityisen sektorin toimijat pääsevät kehittämään ja skaalaamaan omia palveluitaan kilpailun vapautuessa.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Koemme markkinavuoropuhelujen lisäämisen hankintojen alkuvaiheessa erittäin positiivisena asiana. Tämä avaa tilaajille heti alusta lähtien näkymän siihen, millaista tarjontaa markkinassa on saatavilla ja auttaa tilaajaa kuvaamaan hankintoja entistä puolueettomammin niin, että entistä laajempi määrä toimittajia voi ottaa kilpailutukseen osaa.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

-

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

-

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Mielestämme määrittely on perusteltu ja tarkoituksenmukainen.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Joukkoliikenteen lippu- ja maksujärjestelmien osa-alueella avautuisi mahdollisuus ottaa osaa markkinavuoropuheluihin ja toimialalle avattaisiin aito markkinaehtoinen kilpailu. Palveluita päästäisiin tuottamaan entistä kustannustehokkaammin, jopa niin että palveluiden laatu loppukäyttäjille paranisi. Näkemyksemme mukaan lippu- ja maksujärjestelmien osa-alueella palveluiden tuottaminen ei vaadi tietoteknisten kyvykkyyksien sekä joukkoliikenteen syvällisen

asiantuntijuuden lisäksi muita sellaisia tekijöitä, jotka perustelisivat osa-alueen poikkeuksellista luonnetta ja tarvetta mahdollistaa suorahankinnat nykyisessä laajuudessa.

Waltti Solutions julkaisi helmikuussa 2024 hankintaesityksen omien teknologiapalveluidensa tuottamisesta. Hankinnan kuvauksen mukaan, tavoitteena on jatkokehittää tilaajalla tai sen asiakasomistajilla jo olemassa olevia järjestelmiä, palveluita ja ratkaisuja sekä kehittää täysin uusia tuotteita, palveluita, järjestelmiä ja/tai ratkaisuita. Jatkokehitys voi tarkoittaa mm. nykyisten palveluiden ominaisuuksien laajentamista ja käytettävyyden parantamista, mutta myös vastaavilla teknologioilla toteutettuja muita palveluita, joita tilaaja tarvitsee osana omia palveluratkaisujaan tuottaessaan palveluitaan asiakkailleen. Lisäksi tavoitteena on varautua hankkimaan toimialaan liittyviä erilaisia konsultointitehtäviä. Hankinnassa in-house yhtiö siis kilpailuttaa teknologisen alihankkijansa ja kuvaa siihen käytettävän budjetin suuruuden.

Suoraan liikenteen järjestelmiin kohdistuvien kustannusten ennustetaan kolmen vuoden hankintakauden aikana nousevan yhteensä 25,5 miljoonaan euroon.

Toimimme itse markkinaehtoisena toimijana näillä samoilla osa-alueilla. Huomioiden Waltti-alueen liikenteen koon ja määrän, arviomme että in-house yhtiö käyttää pelkästään teknologisiin hankintoihin n. 20–30 % korkeamman budjetin verrattuna siihen, että palvelu pystyttäisiin tuottamaan aidosti kilpaillussa markkinassa. Teknologisen kehityksen ja ylläpidon osuus on merkittävä koko lippu- ja maksujärjestelmän kokonaisuudesta. Tehoton budjetointi siirtyy suoraan liikenteen tilaajien ja lopulta matkustajien maksettavaksi. Kaupungeille tulisi edullisemmaksi kilpailuttaa järjestelmänsä avoimesti kilpaillusta markkinasta. Kilpailun lisääntyminen kannustaisi todennäköisesti myös in-house yhtiöitä parempaan kustannustehokkuuteen.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Yrityksemme tulisi todennäköisesti muutoksen alussa investoimaan joukkoliikennejärjestelmiin entistä voimakkaammin, jotta palveluita voitaisiin tarjota entistä laajemmalle kohderyhmälle. Tämä kasvattaisi hetkellisesti yrityksemme ICT-investointeja ja lisäksi meille avautuisi mahdollisuus rekrytoida uutta osaamista organisaatioon. Uskomme kuitenkin investointien kannattavuuteen, koska asiakasmäärien kasvaminen loisi selkeää skaalaetua ja takaisinmaksuaika olisi varsin kohtuullinen.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Laadukkaasti ja oikein toimiva markkina luo kustannustehokkuutta tilaajille, skaalaetua ja liiketoiminnan laajennusmahdollisuuksia palveluntarjoajille sekä laadukkaita palveluita loppukäyttäjille.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Mielestämme esitetty siirtymäaika on varsin perusteltu. Ei ole syytä hidastaa muutosta, mutta toisaalta tulee jättää tilaajille riittävä aika muutokselle ja sen laadukkaalle toteutukselle.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Koko lakimuutoksen henki ja perusideologia pirstoutuu, jos sille lähdetään rakentamaan poikkeuksia. Nykyinen laajuus on hyvä. Liikenteen ja postipalvelujen alan osalta ei ole mitään perusteluja poikkeuksille.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

-

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

-

Lindqvist Petri
Oy Matkahuolto Ab